

LAUSUNTO Hallituksen esityksestä eduskunnalle varhaiskasvatustalain muuttamisesta

Erilaisten oppijoiden liitto ry

10.6.2021

Erilaisten oppijoiden liitto (EOL) kiittää lausuntopyynnöstä.

Erilaisten oppijoiden liiton näkemyksen mukaan varhaiskasvatustalain muuttaminen on tärkeää varhaiskasvatuksessa annettavan tuen vahvistamiseksi. Pääpiirteissään muutosehdotus on kaikilta osin kannatettava.

Seuraavassa muutama huomio esityksen sisällöstä.

Lain tavoitteista

Lain toimeenpano varhaiskasvatuksessa tulee olemaan erittäin haastavaa, koska lähtötilanne on varsin heikko. Resurssit – henkilöstön määrä ja osaaminen – ovat liian vähäiset ja henkilöstö on monessa paikassa varsin kuormittunut. Tämä näkyy mm. henkilöstön suurena vaihtuvuutena, vaikeuksina saada rekrytoitua pätevää henkilöstöä ja pitkinä sairauspoissaoloina. Ilman huomattavia taloudellisia panostuksia lain tavoitteiden toteutuminen on suuressa osassa varhaiskasvatuksen yksiköistä epätodennäköistä. Tämä huomioon ottaen, onko resursseja varattu riittävästi, jotta lain tarkoitus voi aidosti toteutua?

Erittäin toivottavaa olisi, että varhaiskasvatuksessa siirryttäisiin hankerahoituksesta pysyvän rahoituksen tason nostoon, joka mahdollistaa pitkäjänteisen kehittämisen. Hankkeissa kehitetyt hyvätkin toimintatavat jäävät rahoituksen päätyttyä usein juurtumatta käytäntöön.

Inklusiosta

Hyvä huomio on, että inklusio lähtökohtana ja periaatteena koskee kaikkia lapsia eikä vain niitä, joilla on erityisen tuen tarve. Se, että ryhmässä on erilaisia ja erityistä tukea tarvitsevia lapsia, on tärkeää myös niille lapsille, joilla erityisen tuen tarvetta ei ole. On kaikkien etu, että kasvatusta erilaisuuden ja moninaisuuden ymmärtämiseen ja arvostamiseen alkaa jo varhaiskasvatuksessa. Tässä ensiarvoisen tärkeää on tietenkin riittävä kasvatushenkilöstö ja osaaminen lapsiryhmän ohjaamisessa.

Lapsista, joiden tuen tarve ei ole kaikkein vaativinta

Lasten tarvitsemasta tuesta puhutaan esityksessä melko yleisellä tasolla. Kun tuen tarvetta eritellään, esiin nostetaan kaikkein eniten tukea tarvitsevat lapset. Luvun 3 (Tavoitteet) toisessa kappaleessa määritellään, millaisen tuen tarvetta lakimuutoksella pyritään vahvistamaan: ”Lapsen oikeus tukeen sekä pedagogiseen varhaiskasvatukseen nousee haasteeksi erityisesti silloin, kun lapsen tarvitsema tuki on vaativaa. Tavoitteena on turvata niiden lasten oikeus saada tukea, joilla on paljon tuen tarvetta. Erityisesti vammaisten ja kehitysvammaisten lasten asemaa parannetaan. Tavoitteena on, että vaativinta tukea tarvitsevien lasten oikeusturvaa parannettaisiin.” Myös esityksen vaikutusten kohdalla todetaan, että se ”vahvistaa erityisesti vammaisten, sairaiden ja kehityksessään viivästyneiden lasten asemaa, oikeusturvaa ja tasavertaisuutta ---.”

Tämä on EOL:n näkemyksen mukaan riittämätön painopisteen määrittely eikä vastaa nykyistä tilannekuvaa ja varhaiskasvatuksen kehittämisen tarpeita. EOL kantaa huolta myös niistä lapsista, joiden tuen tarve ei ole yhtä helposti näkyvä ja tunnistettava kuin esimerkiksi vammaisilla lapsilla. Näillä lapsilla on kapea-alaisia oppimisvaikeuksia (kuten lukivaikeus) ja/tai muita neuropsykologisia kehityshäiriöitä (kuten ADHD). Nämä

lapset ovat toistaiseksi usein jääneet ilman tukea, vaikka heidänkin tuen tarpeensa on ilmeinen ja varhaiskasvatuksessa annettavalla tuella olisi suuri merkitys heidän kehityksensä, oppimisensa ja hyvinvointinsa kannalta. Siksi olisi erittäin tärkeää, että myös nämä vähän vähemmällä – mutta kuitenkin kohdennetulla – tuella selviytyvät lapset tunnistettaisiin varhaiskasvatuksessa paremmin ja myös he saisivat ajantasaisesti riittävää tukea. Näitä lapsia on paljon (arvioiden mukaan 10–15 % lapsista), joten riittävällä tuella varhaiskasvatuksessa olisi merkittävä inhimillinen ja taloudellinen vaikutus heidän myöhempään kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa.

Edellä mainittuun liittyy myös luvussa 4.2.5 (Yhteiskunnalliset vaikutukset) esitetty THL:n kyselyn tulos, jonka mukaan vuonna 2016 tukea tarvitsevista lapsista 72 % oli poikia. Tulos ei kuitenkaan kerro koko totuutta lasten tuen tarpeesta, vaan sen, ettei tyttöjen tuen tarvetta päiväkodeissa huomata yhtä herkästi kuin poikien. Pojat, joilla on oppimisvaikeuksia tai muita neuropsykologisia kehityshäiriöitä, reagoivat tuen puutteeseen tyttöjä useammin käyttäytymällä levottomasti, kun taas tytöt reagoivat poikia useammin vetäytymällä. Toisin sanoen, myös sukupuolten yhdenvertaisuuden näkökulmasta tukea pitäisi huomattavasti vahvistaa myös niille lapsille, joilla on kapea-alaisempia oppimisvaikeuksia/lievempiä oppimisen haasteita ja joille kevyempi mutta oikein kohdennettu tuki on riittävää.

Esimerkiksi esityksen sivulla 35 todetaan, että ”tuen tarve voi johtua esimerkiksi vammaisuudesta tai terveydentilasta.” Tähän tulisi lisätä (kapea-alaiset) oppimisvaikeudet ja/tai neuropsykologiset kehityshäiriöt: ”Tuen tarve voi johtua esimerkiksi vammaisuudesta, terveydentilasta tai oppimisvaikeuksista/neuropsykologisista kehityshäiriöistä.”

Yksityisten palveluntuottajien velvollisuudesta antaa yhtä lailla tarpeenmukaista tukea

EOL pitää erittäin tärkeänä, että myös yksityisiä palveluntuottajia koskevat samat tuen antamisen velvoitteet kuin kunnallisia palveluntuottajia. Usein lapsen tuen tarve havaitaan vasta varhaiskasvatuksessa, ja lapselle on lähtökohtaisesti parempi, ettei hän joudu vaihtamaan tutusta ryhmästä ja päiväkodista toiseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Henkilöstön osaaminen ja tuen keinot

Erilaisten oppijoiden liitossa suurin huoli koskee varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamisen riittävyttä ja henkilöstön pysyvyyttä, jotka molemmat ovat lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeitä varhaiskasvatuksen laatukriteerejä. Tärkeää on, että koko henkilöstöllä on riittävä osaaminen tunnistaa erilaiset ja eriaisteiset oppimisen haasteet ja antaa päiväkodin jokapäiväisessä arjessa sekä yksilöllistä tukea että ohjata lapsiryhmää siten, että kaikkien lasten tarpeet tulevat huomioiduiksi. Henkilöstön täytyy myös osata ohjata vahvempaa tukea tarvitsevat riittävän varhain oikeanlaisen tuen piiriin. Kiertävällä erityisopettajalla on tärkeä, täydentävä konsultoiva roolinsa, mutta lapsi- ja ryhmäkohtaisen tuen täytyy toteutua lasten jokapäiväisessä arjessa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää tuntea konkreettiset, tutkitusti toimivat tuen menetelmät ja keinot. Tällä hetkellä käytännöt ovat vaihtelevia, eivätkä aina perustu tutkittuun tietoon. Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa tuen keinot (15 b §, s. 28) on esitetty melko epämääräisesti, eivätkä kaikki esitetyt keinot ole tukimuotoja vaan päiväkodin normaalia, jokaista lasta koskevaa toimintaa.

Jotta tuki olisi vaikuttavaa, on erittäin tärkeää, että tuen keinot perustuvat seurannan ja tutkimuksen avulla saatuun tietoon. Lähtökohtaisesti kaikkein tärkeintä on lisätä henkilöstön vuorovaikutusosaamista erilaisten lasten kanssa sekä kykyä tunnistaa myös erilaisia oppimisen haasteita kokevien lasten vahvuudet ja siten tukea lasten itseluottamuksen ja hyvän minäkäsityksen vahvistumista.

Tuen jatkumosta

Lakimuutoksen tavoitteleva tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen on tärkeä. Tässä erityisen kriittisiä kohtia ovat siirtopalaverit esiopetuksesta perusopetukseen, jotka tällä hetkellä toteutetaan hyvin vaihtelevasti. Erityisen tärkeää on, etteivät tietosuojasäännökset estä lapsen tuen toteuttamiseksi olennaisen tiedon sujuvaa välittämistä sekä suullisesti että kirjallisesti.

Moniammatillisesta yhteistyöstä

Moniammatillisen yhteistyön lisääminen ja sujuvoittaminen on tärkeä tavoite. Henkilöstön osaamisen lisääminen ei kuitenkaan onnistu vain koulutuksissa tai hankkeissa. Varhaiskasvatuksen arkeen tarvitaan lasten kasvua ja kehitystä eri näkökulmista ymmärtäviä asiantuntijoita: tarvitaan kanssakulkemista, yhteisiä keskusteluja, tukea ja mallittamista.

Moniammatillinen henkilöstö lisää mahdollisuuksia tukea lapsia, huoltajia ja työntekijöitä heidän omassa arjessaan ja lähiympäristössään. Esimerkiksi toiminta- ja puheterapeutit voivat arvioida lapsen tuen tarvetta ja olla tukena henkilöstön arviointiosaamisen kehittämisessä. Tuki voi olla hyvin kevyttä ohjausta arjessa tai tiedon jakamista keskustellen. Toisinaan tarvitaan yhdessä tekemistä, toiminnan mallittamista ja koulutusta tiedon jakamiseen ja toimintamallien jalkauttamiseen. Voidaan myös huomata, ettei tuki arjessa ole riittävää, vaan tarvitaan lisätutkimuksia, arviointia tai kuntoutusta erikoissairaanhoidon puolelta. Silloin perhe voidaan ohjata oikean tuen piiriin ja kertoa tarpeellisia esitietoja sekä huomioita arjesta.

Kanadalainen toimintaterapian Partnering for change -malli (P4C) korostaa kumppanuutta terapeutin, kasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välillä lapsen toiminnallisen suoriutumisen tukemisessa arjen kouluympäristössä. Mallissa terapeutin tärkeimmät menetelmät ovat tiedon välittäminen ja yhteistyösuhteen rakentaminen. Malliin liittyy kolmiportainen ajattelu tuen tarjoamisesta: 1) yleisellä tasolla kaikille lapsille, 2) pienryhmätasolla tietyn luokan tai lapsiryhmän jäsenille, ja 3) yksilötasolla erityistä tukea tarvitseville lapsille.

Tulosten mukaan P4C-malli johtaa varhaisempaan haasteiden tunnistamiseen, jonka seurauksena suurempi joukko lapsia pääsee hyötymään toimintaterapiasta ilman jonotusta ja erillisiä lisäkustannuksia. Huomion arvoista on, että lähiympäristössä annettu tuki ja ohjaus voi joskus riittää ainoana tukimuotona, eikä perhe tarvitse muita palveluita, ja toisaalta palveluita tarvitsevat perheet ohjautuvat oikeanlaisen tuen pariin nopeammin (Kariaho & Salomaa 2019).

Lähteet:

<https://canchild.ca>: Partnering for Change (P4C)

Missiuna, C. & al. (2015) Partnering for Change. Implementation and Evaluation, 2013–15. McMaster University.

Kariaho, H.-M. & Salomaa, T. (2019) Partnering for Change -malli ja sen hyödyt koulutoimintaterapiassa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

TIIVISTELMÄ:

Erilaisten oppijoiden liiton näkemyksen mukaan varhaiskasvatustalain muuttaminen on tärkeää varhaiskasvatuksessa annettavan tuen vahvistamiseksi. Pääpiirteisään muutosehdotus on kaikilta osin kannatettava.

Lain tarkoituksen näkökulmasta Erilaisten oppijoiden liitto kantaa kuitenkin erityistä huolta niistä lapsista, joiden tuen tarve ei ole yhtä helposti näkyvä ja tunnistettava kuin esimerkiksi vammaisilla lapsilla. Näillä lapsilla on kapea-alaisia oppimisvaikeuksia (kuten lukivaikeus) ja/tai muita neuropsykologisia kehityshäiriöitä (kuten ADHD). Nämä lapset ovat toistaiseksi usein jääneet ilman tukea, vaikka heidänkin tuen tarpeensa on ilmeinen ja varhaiskasvatuksessa annettavalla tuella olisi suuri merkitys heidän kehityksensä, oppimisensa ja hyvinvointinsa kannalta. Siksi olisi erittäin tärkeää, että myös nämä vähän vähemmällä – mutta kuitenkin kohdennetulla – tuella selviytyvät lapset tunnistettaisiin varhaiskasvatuksessa paremmin ja myös he saisivat ajantasaisesti riittävää tukea.

Lain tavoitteiden toteutumisen kannalta Erilaisten oppijoiden liiton suurin huoli koskee varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamisen riittävyttä ja henkilöstön pysyvyyttä, jotka molemmat ovat lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeitä varhaiskasvatuksen laatuksiteerejä. Tärkeää on, että koko henkilöstöllä on riittävä osaaminen tunnistaa erilaiset ja eriaistiset oppimisen haasteet ja antaa päiväkodin jokapäiväisessä arjessa sekä yksilöllistä tukea että ohjata lapsiryhmää siten, että kaikkien lasten tarpeet tulevat huomioituiksi. Henkilöstön täytyy myös osata ohjata vahvempaa tukea tarvitsevat riittävän varhain oikeanlaisen tuen piiriin. Kiertävällä erityisopettajalla on tärkeä, täydentävä konsultoiva roolinsa, mutta lapsi- ja ryhmäkohtaisen tuen täytyy toteutua lasten jokapäiväisessä arjessa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää tuntea konkreettiset, tutkitusti toimivat tuen menetelmät ja keinot. Tällä hetkellä käytännöt ovat vaihtelevia, eivätkä aina perustu tutkittuun tietoon. Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa tuen keinot (15 b §, s. 28) on esitetty melko epämääräisesti, eivätkä kaikki esitetyt keinot ole tukimuotoja vaan päiväkodin normaalia, jokaista lasta koskevaa toimintaa.

Jotta tuki olisi vaikuttavaa, on erittäin tärkeää, että tuen keinot perustuvat seurannan ja tutkimuksen avulla saatuun tietoon. Lähtökohtaisesti kaikkein tärkeintä on lisätä henkilöstön vuorovaikutusosaamista erilaisten lasten kanssa sekä kykyä tunnistaa myös erilaisia oppimisen haasteita kokevien lasten vahvuudet ja siten tukea lasten itseluottamuksen ja hyvän minäkäsityksen vahvistumista.

Moniammatillisen yhteistyön lisääminen ja sujuvoittaminen on tärkeä tavoite. Henkilöstön osaamisen lisääminen ei kuitenkaan onnistu vain koulutuksissa tai hankkeissa. Varhaiskasvatuksen arkeen tarvitaan lasten kasvua ja kehitystä eri näkökulmista ymmärtäviä asiantuntijoita: tarvitaan kanssakulkemista, yhteisiä keskusteluja, tukea ja mallittamista.

Moniammatillinen henkilöstö lisää mahdollisuuksia tukea lapsia, huoltajia ja työntekijöitä heidän omassa arjessaan ja lähiympäristössään. Esimerkiksi toiminta- ja puheterapeutit voivat arvioida lapsen tuen tarvetta ja olla tukena henkilöstön arviointiosaamisen kehittämiseksi. Tuki voi olla hyvin kevyttä ohjausta arjessa tai tiedon jakamista keskustellen. Toisinaan tarvitaan yhdessä tekemistä, toiminnan mallittamista ja koulutusta tiedon jakamiseen ja toimintamallien jalkauttamiseen. Voidaan myös huomata, ettei tuki arjessa ole riittävää, vaan tarvitaan lisätutkimuksia, arviointia tai kuntoutusta erikoissairaanhoidon puolelta. Silloin perhe voidaan ohjata oikean tuen piiriin ja kertoa tarpeellisia esitietoja sekä huomioita arjesta.

Jotta lain tavoitteet voisivat haastavasta lähtötilanteesta huolimatta toteutua, varhaiskasvatukseen on ohjattava huomattavasti nykyistä enemmän resursseja.